

Практическо занятие 2

Социологични методи

Съдържание

1 ТЕМА	2
2 УЧЕБНИ ЦЕЛИ	2
3 СЪДЪРЖАНИЕ И МЕТОДИКА НА УПРАЖНЕНИЕТО	2
3.1 Приложение на социологическия подход в социалната медицина	2
3.2 Източници на социологична информация:	3
3.3 Емпирично социологично изследване - етапи:	3
3.3.1 Подготовка	3
3.3.2 Провеждане	4
3.3.3 Обработка и анализ на данните	4
3.4 Въпросника в социологическото изследване (анкетна карта)	4
3.4.1 Видове въпросници	4
3.4.2 Видове въпроси	5
3.4.3 Основни изисквания към въпросника	6
3.5 Анкетен метод	6
3.5.1 Видове анкети	7
3.5.1.1 Пряка групова анкета	7
3.5.1.2 Пряка индивидуална анкета	7
3.5.1.3 Пощенска анкета/онлайн анкета	7
3.5.1.4 Косвена анкета (структурирано интервю)	8
3.6 Интервю	8
3.6.1 Определение и подготовка	8
3.6.2 Видове	9
3.7 Наблюдение	10
3.7.1 Определение	10
3.7.2 Видове	10
3.7.3 Предимства и недостатъци	11

3.8	Документален метод	12
3.8.1	Определение	12
3.9	Видове документи	12
3.9.1	Според вида	12
3.9.2	Според възникването си	12
3.9.3	Според съдържащата се информация	12
3.10	Видове анализ	13
3.11	Предимства и недостатъци:	13

4 КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ **13**

1 ТЕМА

Социологични методи на проучване в медицината. Анкетен метод. Метод на наблюдение. Интервю, документален метод, фокус група. (конспект: 32;33)

2 УЧЕБНИ ЦЕЛИ

- Студентите познават основните социологични методи, използвани в социалната медицина.
- Студентите могат да изградят въпросник за емпирично социологическо изследване, като познават вида, предимствата и недостатъците на отделните видове въпроси.
- Студентите могат да посочат основните етапи на емпиричното социологично изследване.
- Студентите познават видовете анкети с техните предимства и недостатъци.
- Студентите познават видовете наблюдение с техните предимства и недостатъци.
- Студентите могат да посочат разликите в интервю и фокус група, както и техните основни видове.
- Студентите познават основните видове документи и анализи използвани в рамките на документалния метод.

3 СЪДЪРЖАНИЕ И МЕТОДИКА НА УПРАЖНЕНИЕТО

3.1 Приложение на социологическия подход в социалната медицина

- Изучаване на медико-социалните проблеми в медицината и обществото (взаимоотношенията лекар-пациент, здравните потребности, удовлетвореност)

- Изучаване на социалните причинно-следствени връзки между здравното състояние и социални фактори
- Разработване на различни подходи за мениджмънта, управлението и функционирането на здравната служба и системата на здравеопазване.

Използването на социологичните методи в социалната медицина с цел набирането на първична социологична информация се означава като емпирично социологическо изследване

3.2 Източници на социологична информация:

Социологическата информация може да се намира от три основни източника:

1. От изследваното лице и от неговия антураж - събира се словесна информация (интервю) или писмена такава (анкета)
2. Проучване поведението на наблюдаваното лице - събира се визуална или звукова информация чрез метода на наблюдението
3. Документи от и за изследваното лице - събира се писмена или друга информация чрез анализ на документи.

3.3 Емпирично социологично изследване - етапи:

3.3.1 Подготовка

Подготовката на социалистическото проучване е важен етап, от който зависи успешното провеждане на цялостното изследване. Обикновено включва:

- 1) формулиране на проблема чрез анализ на литературни данни;
- 2) определяне на темата и целта на проучването (темата трябва да бъде ясно изразена);
- 3) формулиране на задачите на проучването (представлява детайлизиране на целта чрез конкретни стъпки за нейното постигане);
- 4) избор на дизайн на проучването (важно е точно определяне на размера на извадката, за да бъдат статистически значими различия и изводи);
- 5) разработване на програмата на изследването (включва формулиране на хипотеза и разработване на социологически модел);
- 6) организационен план (представлява приемане на план-график, подбор на изследователски екип, определяне на необходимото финансиране и подготовка на нужните документи за проучването);

- 7) пилотно проучване сред малък брой респонденти, имащо за цел оценяване на възприемчивостта на въпросника;
- 8) преработване на въпросника и приемане на окончателния му вариант.

3.3.2 Провеждане

Представлява набиране на данни от определените респонденти. Нарича се още “работа на терен”

3.3.3 Обработка и анализ на данните

1. организация и представяне на данните (изчислява не на статистически критерии, изготвяне на таблици и графики);
2. анализ на данните (включва проверка на хипотези, изследване на зависимости, проучване на тенденции, сравнителни анализи);
3. интерпретация на данните (изводи в подкрепа или отхвърляне на изследваните хипотези, необходимост от бъдещи изследвания);
4. публикуване на резултатите от проведеното социологическо проучване.

Основен инструмент за провеждане на всяко социологическо проучване е съставянето на въпросник

3.4 Въпросника в социологическото изследване (анкетна карта)

Въпросникът е основен инструмент и материален носител на индивидуална социологическа информация и е задължителен елемент на всяко социологическо проучване. Състои се от градивни елементи въпроси, отразяващи конкретни характеристики на изследваните лица.

3.4.1 Видове въпросници

1. въпросник за самопопълване (анкетна карта);
2. въпросник за интервю;
3. въпросник за провеждане на социологическо наблюдение;
4. въпросник за извличане на информация от документи (за изследваните лица или създадени от изследваните лица)

3.4.2 Видове въпроси

1. Според мястото им във въпросника:

1. въвеждащи: разполагат се в началото на въпросника, въвеждат в темата на проучването и дават най-обща информация;
2. филтриращи следват след въвеждащите и разделят изследваните лица на подгрупи по някои фактори (напр. пушачи и непушачи)
3. основни - обхващат пълно темата на проучването;
4. идентификационни - характеризират изследваните лица по основни социодемографски признаци и се разполагат в края на въпросника
5. контролни - за разкриване на обективността на данните

2. Според формулировката на самите въпроси:

1. обикновени: във вид на въпросителни изречения (преки. Бяхте ли на разходка в неделя?" или непреки - Какво правихте в неделя?"
2. онагледени: подходящи за деца или лица с ниска обща култура
3. въпроси-казуси: отразяват определена ситуация и се иска оценка, отношение или определяне начина на действие в дадената ситуация
4. въпроси-диалози представени като диалог и се иска изразяване на отношение, мнение, оценка
5. асоциативни въпроси от разпитваните се иска да посочат с думи каква асоциация предизвикват определени думи или понятия.

3. Според начина на формулиране на отговорите:

1. Затворени въпроси: предварително формулирани отговори; лицето избира отговор, без изразяване на друго мнение.
 1. Силни страни: отговаря се бързо, лесно кодиране и обработка; подходящи за добре познати явления и при повторни проучвания.
 2. Слаби страни: трудно се съставят, изискват проучва не на други подобни изследвания и пилотни проучвания; не дават задълбочени отговори.
3. Видове:
 - Ликертови въпроси:
 - отговорите са формулирани в 5 или 7-степенна скала със средина точка (напр. силно одобрявам, одобрявам, нямам мнение, не одобрявам, силно не одобрявам);
 - 4-степенна форсирана скала без средина точка (напр. силно одобрявам, одобрявам, не одобрявам, силно не одобрявам).
 - 2-степенна алтернативна скала с отговори само "да" или "не"
 - с един възможен отговор: обработват се бързо и лесно
 - с повече от един отговор: обработват се по-бавно и трудно.

4. Отворени въпроси: без предварително формулирани отговори: лицето отговаря свободно със свои думи.
 1. Силни страни: позволяват получаване на по-задълбочени отговори; подходящи за проучване на нови явления.
 2. Слаби страни: по-трудни за отговаряне; изискват повече време за запис на отговорите: по-трудна обработка.
5. Полуотворени: имат формулирани отговори, но е предоставена и възможност за изказване на друго мнение.
6. Според събираната информация (предметната област):
 1. Обективни факти (фактологични)
 2. Субективно мнение, оценка (оценъчни)

3.4.3 Основни изисквания към въпросника

1. Да посочва институцията, която организира проучването.
2. Да посочва вида на въпросника и темата на проучването.
3. Да съдържа обръщение към изследваните лица; информация за целта на проучването; защо лицето е станало обект на проучването; указание за начина на отговаряне; изказване на уверение в анонимността на проучването; благодарност към лицето за отзоваването му и др.
4. Да бъде добре структуриран и да има логическа последователност на въпросите (въвеждащи, филтриращи, основни, идентификационни).
5. Да се избягват въпроси двойно отричане.
6. Да бъде съобразен с образователното ниво на изследваните лица.
7. Да позволява да се отговаря за не повече от 30-40 минути при попълване от самите лица и не повече от 1 час при интервю.
8. Да не се иска количествена информация, която лицето не може да посочи в момента.

3.5 Анкетен метод

Научно-изследователски метод, при който информацията се набира чрез писмено поставени и писмено регистрирани отговори, систематизирани в специално изготвен за това въпросник (анкетна карта). Чрез този метод се събира информация за мнението, отношението, желанията и намеренията, социалната роля и позиция на изследваните лица.

3.5.1 Видове анкети

3.5.1.1 Пряка групова анкета

1. Определение: форма на разпитване, при която има пряк контакт между анкетъора и анкетиранияте. Анкетиранияте са събрани на едно място и попълват едновременно и собственоръчно раздадените анкетни карти.
2. Положителни страни:
 1. За кратко време се анкетираат голям брой лица;
 2. Създава възможност за анонимност;
 3. Не са необходими голям брой анкетъори;
 4. Удобна за работа с формални групи в работно или учебно време;
 5. Дава възможност за бързо проучване на колективното мнение.
3. Отрицателни страни:
 1. Необходимо е да се спазват множество условия от организационен и технически характер;
 2. Не е удобна за изследване на лица, неорганизиранни в колективи.

3.5.1.2 Пряка индивидуална анкета

1. Определение: форма на проучване, при която анкетираният попълва собственоръчно, но сам, а не в група, предоставената му анкетна карта. Анкетъорът не е длъжен да присъства при попълването.
2. Положителни страни:
 1. Въпросникът достига до всяко лице, определено за анкетиране.
 2. Лицето отговаря на въпросите в удобно за него време и място.
3. Отрицателни страни:
 1. Необходимо е по-продължително време за провеждане на проучването.
 2. Създава се съмнение у анкетираните относно анонимността.
 3. Не е удобна за проучване на знания.
 4. Трудно се контролира поведението на изследваните лица.

3.5.1.3 Пощенска анкета/онлайн анкета

1. Определение: форма на анкетиране, при която въпросникът достига до изследваните лица по пощата (в плик, вестник или списание) и се връща отново на провеждащия проучването по пощата. С въвеждането на електронна комуникация се използва нейната разновидност - онлайн анкета: при нея

се изпраща линк (публикуван в социални мрежи или на електронна поща), респондента отговоря в удобно за него време и през електронно устройство.

2. Положителни страни:

1. Не са необходими анкетъори;
2. Анкетираният отговаря на въпросите в привична за него обстановка и удобно за него време.

3. Отрицателни страни:

1. Няма пълна възвращаемост на въпросниците (застрашава се представителността на извадката) .
2. Не е подходяща за проучвания на знания, поради възможността изследваното лице да се консултира с литературни източници или компетентни лица

3.5.1.4 Косвена анкета (структурирано интервю)

1. Определение: форма на проучване, при която анкетъорът сам попълва анкетата, след като е събрал необходимата информация от лицето.

2. Положителни страни:

1. Дава възможност да се получи информация за всички предвидени участници в проучването;
2. Достоверността на информацията е по-голяма, защото е получена от различни източници.

3. Отрицателни страни:

1. Изисква голям брой анкетъори;
2. Анкетъорите трябва да имат висока обща култура, да работят добросъвестно и отговорно;
3. Изисква продължително време и финансови ресурси.

3.6 Интервю

3.6.1 Определение и подготовка

1. Определение: Интервюто е форма на разпитване, основаваща се на пряка словесна комуникация между две или повече лица чрез устно поставяне на въпроси и устно даване на отговори за набиране на първична емпирична социологическа информация.

2. Характеристики:

1. По време на срещата се набира информация за елементите на поведение и самосъзнанието на изследваното лице;

2. въпросите и отговорите се записват от изследователя;
 3. необходимо е интервюиращите да притежават определени психологически качества и социологическа подготовка, което ще създаде атмосфера на доверие и откровеност;
 4. позволява повторни срещи
3. Предварителна подготовка – елементи:
1. Определяне вида на интервюто;
 2. Мястото и времето на провеждането му;
 3. Изработване и апробиране на въпросниците
 4. Подбор и инструктаж на интервюиращите

3.6.2 Видове

1. Според вида на използвания въпросник
 1. структурирано – стандартно с анкетна карта;
 2. неструктурирано – неформално, открито, свободно.(дълбочинно)
 3. полуструктурирано – полусвободно (с ръководство)
2. Според броя на изследваните лица:
 1. индивидуално
 2. колективно (фокус групи). В случая вниманието се фокусира върху една проблемна област и разговорът се води не с един, а с няколко събеседници. Планира се темата, мястото и времето на срещата, предварително се изготвя сценарий. Той включва въвеждащи думи по темата, представяне на участниците, целта на дискусията и нейния предмет. Списъкът с въпроси трябва да съдържа няколко основни въпроси, както и помощни материали за онагледяване. Дискусиите се ръководят от опитен водещ (модератор), който въвежда темите и насочва хода на обсъжданията. Модераторът не бива да дава оценка за мнението на изследваните лица. Комодератор съблюдава как протича работата във фокус групата, подпомага и се намесва при необходимост, води бележки по време на дискусиите. Продължителността на дискусиите обичайно е между час и половина – два. Обикновено на фокус груповите дискусии се прави и аудио, и видео запис, като задължително изследваните лица се уведомяват за това предварително, за да могат да откажат участие. Групова дискусия се провежда сред 8-12 души, като участниците обсъждат няколко основни теми, свързани с осъществяването на изследване, мониторинг или оценка. Не бива участниците да са в йерархични или конкурентни отношения един спрямо друг, защото това може да блокира дискусията. Най-добре е те въобще да не се познават. Изследователските задачи са трансформирани в серия от въпроси, на които

трябва да се даде отговор и които трябва да се обсъдят по време на работата в групите. Чрез този метод се установяват типичните нагласи и ориентации на участващите по отношение на разисквания въпрос.

3. Според кратността на провеждане
 1. еднократно
 2. многократно
4. Според метода на провеждане
 1. „Лице в лице”
 2. Дистанционно - Телефонно; Онлайн

3.7 Наблюдение

3.7.1 Определение

Наблюдението е регистрация на първична информация относно целенасочено възприятие на определени явления и процеси от обективната действителност в реално време и пространство (поведението на изучаваните обекти) в съответствие с програмата на изследването. То се извършва по конкретна методика с цел да се отговори на следните въпроси: кой; какво; как; къде; кога; защо; при какви условия.

3.7.2 Видове

1. Според извършителя на наблюдението
 1. Външно наблюдение – регистрацията се извършва от външен наблюдател
 2. Самонаблюдение – регистрацията се извършва от самите лица
2. Според условията, при които се извършва наблюдението
 1. В естествени условия (дома, работното място)
 2. В лабораторни условия (болница, нетипични и нови за индивида места)
3. Според степента на анонимност
 1. Явно наблюдение
 2. Тайно наблюдение
4. Според вида на изучаваното явление
 1. на невербално поведение
 2. на вербално поведение
 3. симулационно – на предварително определени действия.

5. Според кратността
 1. еднократно
 2. многократно
6. Според използването на инструментални средства
 1. Без технически средства
 2. Аудио наблюдение
 3. Видео наблюдение
 4. Комбинирано
7. Според степента на намеса на изследователя
 1. Наблюдение без изследовател
 2. Пълен участник – вътрешно скрито наблюдение
 3. Участник като наблюдател – вътрешно явно наблюдение
 4. Наблюдател като участник – външно явно наблюдение
 5. Пълен наблюдател – външно скрито наблюдение

3.7.3 Предимства и недостатъци

1. Предимства:
 1. Системност, плановост и целенасочено
 2. Позволява изучаване на явленията в дълбочина
 3. Осъществява се в реално време, място и среда
 4. Позволява ползването на съвременни технически средства
 5. Позволява непосредственост в изучаването на обекта
 6. Многократност на изучаването
2. Недостатъци:
 1. Изучава само настоящи събития
 2. Има ограничен обхват
 3. Изисква голям брой персонал за наблюдение
 4. Субективен х-р на възприятията от страна на наблюдателя
 5. Етични проблеми при ползването на техническите средства
 6. Изисква продължително време
 7. Склонност към нагаждане към условията (при явно наблюдение) от страна на наблюдавания

3.8 Документален метод

3.8.1 Определение

Процедура по набиране на първична емпирична информация от документи, отразена преди всичко по други поводи.

Документ – всеки веществен носител на информация. Това са писмените източници и неписмените материали (средства за производство, произведения на изкуството, снимки, битов инвентар и пр.). Документът е даденост за изследователя. Той не може да контролира залагането на информация в него.

3.9 Видове документи

3.9.1 Според вида

1. Писмени

1. Официални – тези, които са издадени от обществени и държавни институции. Тези документи могат да бъдат обществени и лични

1. Обществени: съдържат информация за дейности и събития, отнасящи се за обществото като цяло или за отделни негови слоеве;
2. Лични: съдържат информация за начина на живот, за дейността, мисли, желания, социални ценности и други характеристики на дадено лице. Това са молби, заявления, автобиографии и др. При тях важен момент е мотивът за възникването им.

2. Неофициални: те обикновено са лични. Това са молби, заявления, автобиографии и др. При тях важен момент е мотивът за възникването им

2. Неписмени: включват рисунки, звукозаписи, видеозаписи и др.

3.9.2 Според възникването си

1. Спонтанно възникнали
2. Изработени по поръчение

3.9.3 Според съдържащата се информация

1. Първични
2. Вторични

3.10 Видове анализ

1. Анализ на съдържанието
 1. количествен анализ (брой думи, време за прочитане, най-често употребявани думи)
 2. качествен анализ - анализ на темите в текста, изразните средства и др.
2. Анализ на средствата за разпространение
3. Анализ на автора
4. Анализ на аудиторията, за която е предназначен текста
5. Анализ на ефекта

3.11 Предимства и недостатъци:

1. Предимства:
 1. дава възможност за обективизиране на определени социални факти
 2. ретроспективно изучаване на събития и явления в продължителен период
 3. позволява да се определи насоката на развитие на социалните процеси
 4. многократност на изучаване
 5. дава информация за противоречията между личността и социалната среда
 6. позволява да се прави типологическа характеристика на отделни личности или категории лица
2. Недостатъци:
 1. няма представителност на данните
 2. информацията е изготвена по друг повод
 3. селективност на информацията (както от страна на изследователя, така и на този който я е предоставил така и на този който я е предоставил)
 4. опасност от съзнателно изопачаване на явленията и процесите.

4 КОНТРОЛНИ ВЪПРОСИ И ЗАДАЧИ

1. Посочете видовете анкети с техните предимства и недостатъци.
2. Посочете изискванията при съставяне на въпросник.
3. Посочете предимствата на фокус групите пред индивидуалните интервюта.
4. Означете няколко вида обществено официални документа.
5. Дайте практически примери за използването на наблюдението в сферата на здравеопазването.
6. В работна група съставете план за примерно социологично изследване - посочете най-подходящите методи, съставете примерни 10 въпроса във вашия въпросник.